

Адзел па адукацыі Наваполацкага гарвыканкама
Дзяржаўная ўстанова адукацыі “Сярэдняя школа №1г. Наваполацка”

**Адкрыты дыстанцыйны культурна-асветніцкі марафон “Час
вымяраецца памяццю”**

**Віртуальны альбом “Народная архітэктура горада Полацка, або
прыгожая песня беларускіх налічнікаў”**

Аўтар: вучаніца 10 класа
Кітовіч Кацярына Дзмітрыеўна,
Кіраўнік:
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
Кагалёнак Галіна Мікалаеўна

Наваполацк, 2022

Глумачальная запіска

Ведаць – значыць, любіць.
Руская прымаўка

З даўніх часоў многія народы прытрымліваліся традыцыі ўпрыгожваць свае дамы. Беларусы не сталі выключэннем. З адраджэннем традыцыі ўпрыгожваць дамы драўлянай разьбой у гаспадароў з’явілася цудоўная магчымасць выдзеліцца на фоне шматлікіх тыповых пабудоў. Драўлянай разьбой беларусы ўпрыгожвалі карнізы франтонаў, весніцы, ганкі, вароты. Але часцей за ўсё аб’ектам для ўпрыгожвання з’яўляліся вокны, бо налічнікі – гэта іменна той элемент, які найбольш яскрава адлюстроўваў любоў гаспадара да роднага дома, да сваіх блізкіх і нават яго светапогляд.

“Без налічнікаў вокны сляпыя,” - казалі ў народзе.

Зараз яшчэ можна сустрэць дамы з налічнікамі. Але час бязлітасны да тварэнняў народных майстроў. Жыццё драўляных шэдэўраў кароткае. А хаты нават у самых аддаленых вёсках усё часцей набываюць сучасныя пластыкавыя «вочы». Пластыкавае акно гарантуе камфортнае пражыванне. Яно не прапускае ні вады, ні гукаў наваколля. Але ў пагоні за найлепшай ізаляцыяй – ад шуму, вільгаці, суседзяў - вокны робяцца аднолькавымі.

Дамы, багата ўпрыгожаныя налічнікамі, заўсёды прыцягваюць погляд, але такіх дамоў застаецца ўсё менш і менш, і ўзоры налічнікаў з незразумелым арнамантам знікаюць з нашага жыцця.

Калі не пачаць збіраць інфармацыю, фотаздымкі налічнікаў зараз, то праз некалькі год шанцаў убачыць узоры народнай архітэктуры будзе яшчэ менш. Проста таму, што саміх драўляных дамоў, распісных аканіц і вокнаў з налічнікамі застаецца ўсё менш і менш. І цяпер прайсці раўнадушна, не звяртаючы ўвагі на апранутыя ў розныя карункі дамы, проста немагчыма.

Таму даследаванне і вывучэнне налічнікаў, жаданне захаваць для нашчадкаў частку народнай архітэктуры – асноўная мэта нашай працы.

Улічваючы самабытнасць і ўнікальнасць горада Полацка, яго шматгадовую гісторыю, сваю працу мы вырашылі пачаць у гэтым горадзе.

Для збору інфармацыі мы накіраваліся ў прыватны сектар горада, прайшліся вуліцамі, прагледзелі і сфатаграфавалі некаторыя налічнікі. Шкада, што налічнікі на некаторых дамах здымаюцца, саму хату абкладаюць сучаснымі матэрыяламі. Некаторыя з налічнікаў вяртаюцца на ранейшае месца, некаторыя ўжо часткова заменены, а многія на сваё прывычнае месца не вяртаюцца.

Аднак налічнікі яшчэ ёсць на многіх дамах горада. Таксама звяртаюць на сябе ўвагу шматлікія аканіцы на вокнах дамоў.

Зараз шмат фірмаў, якія займаюцца налічнікамі. Прыгожыя сучасныя ўзоры, выкананыя на сучасных станках і сучаснымі інструментамі, безумоўна, звяртаюць на сябе ўвагу ў першую чаргу. Але мы лічым, што яны не заменяць рукатворных карункавых упрыгожанняў, у якія ўмельцы ўкладвалі сваю душу, любоў да свайго дома, горада і яго жыхароў. Кожны налічнік па-свойму ўнікальны і непаўторны, так як кожны майстар меў свой погляд і разуменне.

Пакуль у горада ёсць дамы з налічнікамі, датуль адчуваецца сувязь пакаленняў. І наша першасная задача - захаваць тое, што створана продкамі.

“Захаванне культурнага асяроддзя, - пісаў акадэмік Д.С.Ліхачоў, - задача не менш значная, чым захаванне акружаючай прыроды. Калі прырода неабходна чалавеку для яго біялагічнага жыцця, то культурнае асяроддзе неабходна для яго духоўнага, маральнага жыцця... Ненавязліва і ненастойліва тварэнні мінулага, у якія ўкладзены талент і любоў пакаленняў, уваходзяць у чалавека, становячыся меркай цудоўнага. Ён вучыцца павазе да продкаў, пачуццю доўгу перад нашчадкамі. І тады мінулае і будучае становяцца непарыўнымі для яго, бо кожнае пакаленне – гэта звяно, якое звязвае па часе.”

Асабіста мы адкрылі для сябе дзіўны свет налічнікаў. На налічніках дамоў горада Полацка мы ўбачылі шматлікія салярныя, водныя, аграрныя знакі. У пасляваенны час салярныя знакі ператварыліся ў пяціканцовую зорку і занялі пачэснае месца на налічніках. Фігурка жанчыны, якая дае жыццё, адзін з самых частых вобразаў, які займае важнае месца на розных налічніках дамоў. Парныя фігуркі берагінь у налічніках савецкага часу ператварыліся ў знак картанай масці пікі. Такія знакі мы таксама адшукалі на налічніках дамоў горада Полацка. Даволі папулярнымі на налічніках з'яўляюцца жывёльныя і раслінныя арнаменты. Таксама на вокнах многіх дамоў горада Полацка ёсць налічнікі, узор якіх незразумелы і прачытаць яго немагчыма.

Дзякуючы таму, што дадзеная праца зацікавіла маіх аднакласнікаў, мы атрымалі фотаздымкі налічнікаў з самых розных вёсак Віцебскай вобласці. Наша праца працягваецца, і, магчыма, калісьці з'явіцца віртуальны музей, у якім галоўнымі экспанатамі стануць налічнікі. Лічым, што сабраны намі матэрыял можа быць выкарастаны ў пазакласнай, краязнаўчай рабоце.

Спадзяёмся, што дадзены матэрыял зацікавіць многіх. Недалёка той час, калі налічнікі з вокнаў дамоў знікнуць, як зніклі ўжо імёны людзей, якія стваралі такія незвычайныя цуды. Таму сёння мы звяртаемся да нераўнадушных людзей: “Калі вы будзеце куды-небудзь ехаць, паназірайце за дамамі, якія прабягаюць за вокнамі аўтамабіля. Спыніцеся каля дома з налічнікам, сфатаграфуйце яго. Захавайце момант, пакуль яшчэ ўвачавідкі можна

палюбавацца прыгожымі драўлянымі дамамі з мілымі воку карункамі налічнікаў. Бо недарэмна ў народзе кажуць: “Не тое дорага, што чырвона золата, а тое, што добрага майстэрства”.